

La Capella de Sant Antoni

Ara fa uns quants anys que amb l'excusa del nostre ja conegut Llibre de Festa Major i d'altres publicacions, intentem de desxifrar el gran enigma de les parets de Torroella. Francament, i és trist de confessar-ho, com més hom s'endinsa en la recerca de pedres, o de papers, més s'adona del misteri total que guarda el seu secret, fins a fer-nos arribar a un punt de desànim i decepció, que solsament es podrien vèncer amb uns estudis de més alçada i amb una dedicació a fons.

Serveixi com a il·lustració d'aquest comentari que l'hivern proppassat, amb motiu d'unes obres de restauració, hagi aparegut a la façana de casa Castells, de la Plaça —enfront precisament de la capella de Sant Antoni— una bellíssima finestra gòtica que, somoguda de la mateixa façana, havia estat girada —posada com un càstig de cara a la paret— que corresponia a un edifici dels s. XIV - XV, molt més important que la casa, prou antiga i digna dels s. XVII - XVIII, que sempre hauriem considerat com a autèntica. Aquest atzar que ha tornat a la Vila una deliciosa peça d'ornamentació de la Torroella Reial, és molt possible que es podria repetir a molts d'altres vells paraments i és aquesta, precisament, l'endevinalla que hem demanat tantes vegades a l'esfinx del temps —sense resposta quasi sempre— mentre a les hores perdudes per al quefer quotidià hem aturat les passes davant d'un dintell amb un nom, una data, o una pregària.

Per això, i cercant bons camins, ja fa dos anys que recolzem les nostres deduccions sobre el conegut pla francès de fortificació per a Torroella (1) —data 1709—, i que permet de seguir el traçat de la muralla i dels carrers de la vila quan el clos medieval encara era intacte. Amb aquest document es va aclarir definitivament el nombre, l'emplaçament i la disposició de les quatre portes de la vila, (2) esmenant, així, un dels malentesos que hi havia.

(1) Torroella, plaça forta —JOAN PERICÔT— Llibre de F. M. 1970.

(2) Les portes de Torroella —JOAN PERICÔT— Llibre de F. M. 1969.

Estirant la mateixa corda, aquell pla, que reproduïx fidelment el traçat interior de Torroella a les acaballes, quasi, del segle XVII, ens fa veure que uns carrers de l'època han desaparegut i quins altres han estat oberts d'aleshores ençà (com, per exemple, el carrer de Primitiu Artigas —abans d'Orient— que no passava del carrer dels Bous), i igualment ens fa conèixer els espais lliures d'aleshores, que després foren edificats (com és ara tot el volt de l'Església gran, on algú suposava el barri més vell de la vila i on no hi ha cap casa que tingui més de dos-cents anys).

El nus d'aquesta madeixa, i potser el punt més important de tots, és, però, el descobriment de com era disposada la venerable capella de Sant Antoni, la qual l'any 1709 encara tenia la façana al mateix parament de les voltes, i tan-cava, per tant, els porxos de la casa de la Vila per aquella banda, tot deixant, doncs, fora de la plaça la casa Gusó, que per aquest motiu no va tenir porxada fins fa ben pocs anys.

Tots els torroellencs, els entesos, els caminants, els badocs, tots, ens pensàvem que la traça ingènua i simplista de la façana de Sant Antoni responia, justament, a l'austeritat d'una capella primitiva, la qual havia estat, de sempre, tal com era. La dedicació, per part del poble, a un Sant de regust prou camperol li hauria donat, també, un aire tan franc i tan senzill, que ja no calia pas ni el porquet del Sant perquè lligués amb les pedres de la vila l'arquitectura clara i neta de la seva vertical, que les campanes horàries encara feien més raonable.

Les coses, però, no foren així i cal deduir, ben clarament, que en ple segle XVIII, mentre al costat de l'Església gòtica, decadent, dels Agustins era bastida, de soca-rel, la malaguanyada joia dels «Dolors», el nostre municipi «reformava» brutalment la seva capella de Sant Antoni; l'antiga capella de Plaça i potser el recinte sagrat més vell de la vila, on tants d'actes civils i religiosos hom havia dut a terme. (3) No sabem les raons que tingué el Municipi per reformar una façana tant important, encara que comptés d'aprofitar-hi la major part de la pedra existent; però no és gens aventurat de suposar que foren raons urbanístiques i funcionals les que el decidiren a emprendre aquells treballs.

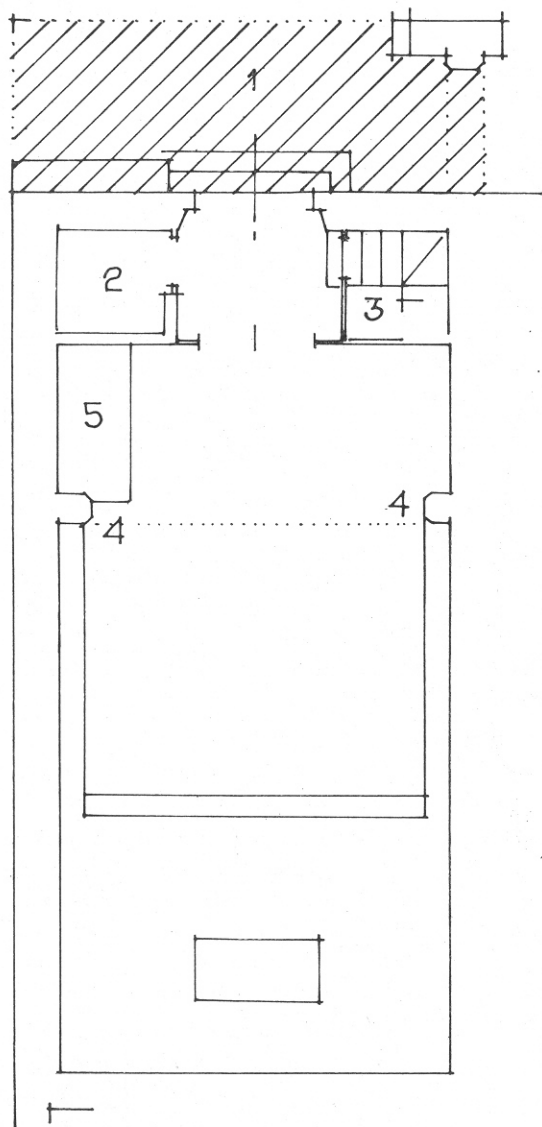
En primer lloc hi influiria l'ampliació i la neteja de la plaça; així donaven sortida a les voltes de la casa Consistorial bo i eliminant el racó que hi feia el primer tram de la capella. Amb la nova façana començava el campanar de les hores que al cap de dos-cents cinquanta anys encara fa bon servei, i encara més d'ençà que hi afegiren un rellotge mecànic ja fa un xic més d'una centúria. Al món d'aleshores li calia de comptar el temps; per això les campanes horàries foren més importants que no pas les que tocaven música celestial, ben arraconades per cert.

Amb aquestes obres degué anar lligada, molt especialment, la portada d'aigua al cor mateix de la Vila. Pensem en la gran obra que representa la «ma-

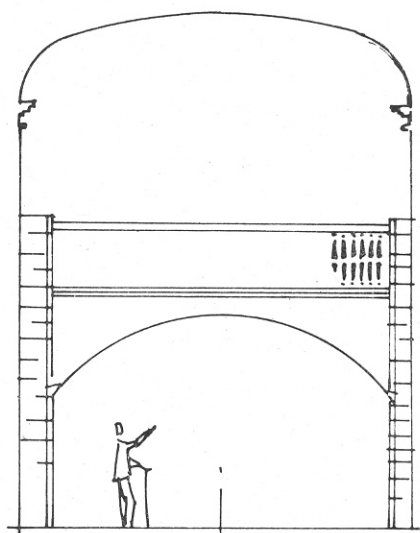
(3) "El antiguo derecho local de Torroella. Privilegios y franquicias de la villa."

—J. M. FONT I RIUS— Llibre de F. M. 1961.

PLAÇA

PLANTA

SECCIÓ

- 1 ESCAPÇAMENT
- 2 CAMPANAR
- 3 ESCALA
- 4 PILARS MUTILATS
- 5 CISTERNA

Aquest interior, ben pobre per cert, és avui el de la Capella de Sant Antoni.
Es fa difícil creure que en el s. XIII, quan emmarcava els fets capdavaners de la vida local,
llur disposició fos l'actual.

re de la font», la mina que tot travessant la muralla i els carrers arriba fins a Sant Antoni i que degué agafar forma definitiva per aquells temps. Posseir el raig viu de l'aigua, per magre que fos, en aquest lloc, és molt natural que semblés als nostres avantpassats una conquesta impressionant. Talvegada el rajolí d'aigua ja venia cantant per canals incerts; però el magnífic escut de Torroella i la solemne data —1725— tan ben gravats a la pedra, no fan dubtar que la mutilació de la capella, amb la seva nova façana són obres contemporànies d'aquell doll de vida que sortia al capdavall d'una doble graonada, eliminada en fer pujar el nivell de la font, dos-cents anys després de la seva inauguració.

El que dol més de tot és que la "reforma" del segle XVIII s'emportà tota la bellesa i el valor artístic que pogué tenir el vell recinte —religiós i civil— de la Capella. Només cal entrar-hi ara per sentir un defalliment espiritual considerable en veure com el pecat mostra el tarannà típic del segle de la "reforma". De la planta que tindria l'estructura primitiva —tal com hom s'imagina que degué fer de marc a les cerimònies que ens expliquen les cròniques— només en resten dues pilastres de pedra picada i de perfil gòtic. Aquestes pilastres són escapçades a nivell de la barana del cor, el qual descansa damunt un arc d'obra que fou bastit durant la trista reforma del s. XVIII. L'estructura de la coberta fou amagada amb una volta de la mateixa època i, amb rajol i guix, hi feren les llunetes, les motlures i la breu decoració del recinte. Tot plegat d'una simplicitat ben pobre i d'un nivell artístic molt baix. La cultura civil del país no donava per més i, perduts ja els costums de les cerimònies solemnes, el Sant pagés i el seu company no necessitaven gaires coses.

Si observem els plans que adjuntem podrem comprendre millor la deformació a que fou sotmés el volum interior de la Capella. No hi fou privat el culte; però, per les causes que siguin, estem ben convençuts que d'aquesta època neix la davallada —que encara perdura— del temple que més ha ajudat a fer cordial, humana i, perquè no, espiritual la bella estampa de la nostra Plaça. Sortosament la pedra hi deuria ésser generosa i, encara que l'aparell exterior acusa les diferències d'època, amb una mica de dubtes, el nou parament frontal conservà la dignitat del material i se salvà del barroquisme imperant.

/ * * *

Jo tinc ben viu, encara, el record del meu avi Genís, aquell que, per via paterna, m'ha lligat més amb els quatre-cents anys d'avantpassats torroellencs, i per tant, amb l'amor a la vila que m'ha emplenat tantes hores íntimes. Al capdavall de la seva vida, presoner de la capital, sempre recordaré l'enyorança que em feia delir tant, quan ens deia que sentia la campana de Sant Antoni; enyorança que només es guaria agafant el tren i la tartana cap a Torroella. Mai no vaig comprendre tant com ara el profund sentit de la dita popular, que es deu poder referir a tantes campanes com hi ha pel món, però que en el nostre cas és la de la Capella de la plaça torroellenca.

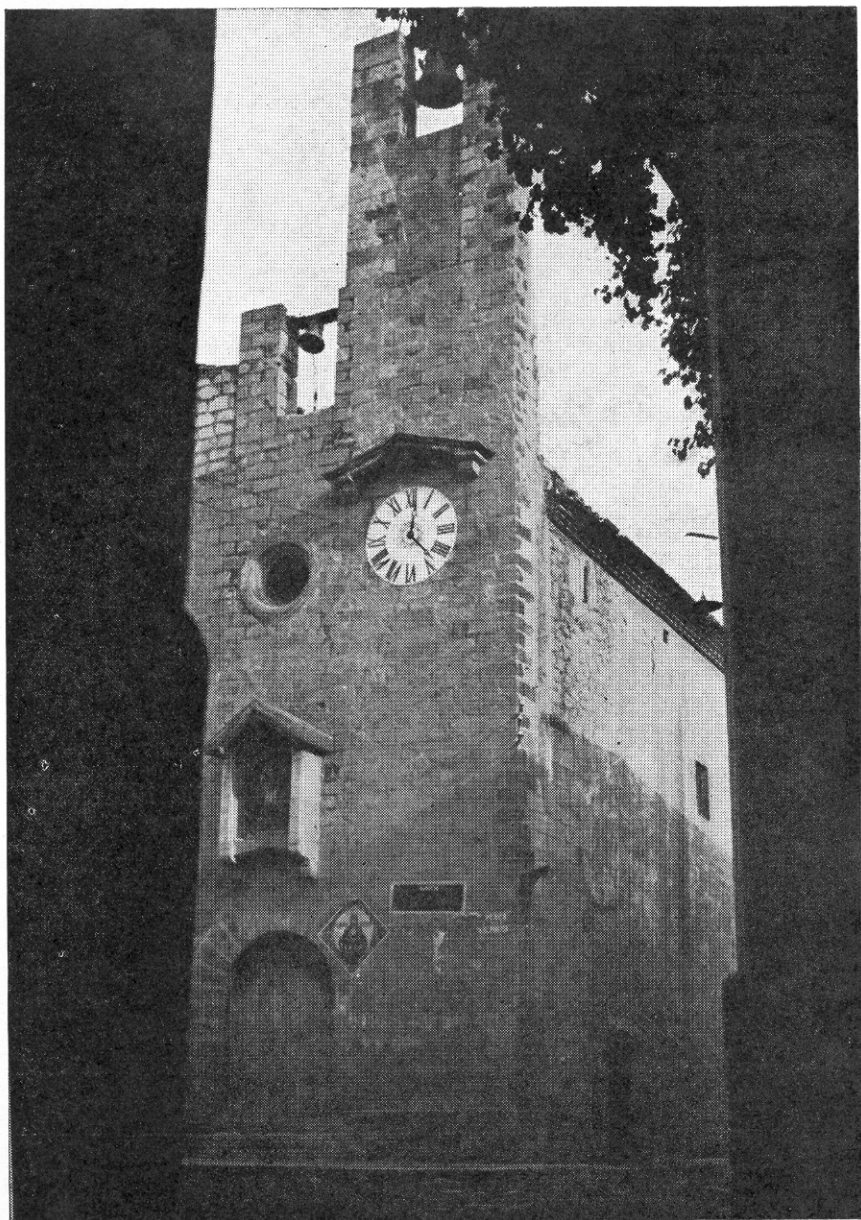
Ells, els qui foren i els que som, tots els qui hagin viscut a la vila i hagin projectat algun fet, algun sentiment, o alguna figura volguda, sobre la paret de pedra d'aquesta capella, entendran les emocions que donaren vida a l'exclamació sentimental de la vila que visqué durant tantes centúries emmurallada.

No n'hi ha prou, però, amb el record, encara que ens porti l'accent popular i viu de diverses generacions. No n'hi ha prou de recordar les tardes de sardanes, quan el sol rosteix els alts de la façana, mentre la tenora ens engresca els sentiments... ¿No podem fer res perquè no es perdi aquesta Sala Capitular de la vila?

Jo hi he tornat no fa pas gaires dies. Era a la tarda. Defora, la plaça covava un bat calent, aquell mateix que més enllà, als aspres, cap al riu, o bé als plans que miren el mar, fa madurar el blat que comença a tòrcer el coll perquè la tija tan llarga troba feixuga l'espiga. A dins, entre les quatre parets, polides amb senzillesa, he sentit una fredor lamentable que no puc lligar amb tota la vida que aquí s'havia escolat. El silenci és enorme. De tant en tant, unes gotes d'aigua cauen a la cisterna que dona vida a la font de la façana lateral. Sembla que, vingudes de llocs remots, caiguin dins l'eternitat.

Ara se senten unes campanades a fora; però a dins semblen més aviat un cant gregorià que diu, enrogallat, el rellotge. Sento una cosa als ulls i m'envaeix una immensa i profunda tristesa.

JOAN PERICÔT

"La traça ingènua i simplista de la façana de Sant Antoni..."

(Fotografia P. Castells)